

Básník a překladatel Zbyněk Hejda se narodil 2. února 1930 v Hradci Králové. Vystudoval filozofii a historii na filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Na téže fakultě pak působil jako odborný asistent katedry dějin dělnického hnutí a KSČ, poté přešel do Vlastivědného střediska Pražské informační služby.

V roce 1968 pracoval jako nakladatelský redaktor. Od konce 60. let byl zaměstnán v antikvariátu, po podpisu Charty 77 se živil jako domovník. Od roku 1990 přednášel filozofii na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Žije v Praze. Z. Hejda je laureátem *Ceny Toma Stopparda* (1989) za esejistické dílo.

Dílo Zbyňka Hejdy stálo vždy mimo dobové proudy a v éře socialismu bylo navíc neslučitelné s oficiální dobovou ideologií. Autor byl tehdy umlčován (většina jeho knih vyšla nejprve v samizdatu či zahraničí), takže ačkoli napsal svou první básnickou sbírku na konci padesátých let, do širšího čtenářského povědomí se dostal až v letech devadesátých. Když vyšlo Hejdovo sebrané básnické dílo v jednom svazku, zřetelně se vyjevilo, že jde o poezii „z jednoho kusu“, že autor celá léta píše variace na jediné téma, kterým je mu konečnost lidské existence. Tvůrce zredukoval svůj básnický svět na několik návratných motivů a základních kulis, které zasadil do bezčasí či jakéhosi předmoderního časoprostoru. Je to svět před pomyslnou apokalypsou: vyprázdněná krajina, většinou podzimní či zimní, „krajina z barev vyhořelá“, z níž básník odezírá všeobecné spění ke zmaru a zániku. V jeho umanutosti smrti tkví až jakási barokní obsese „rození nicoty“, obrazně vyjádřená matkou (skutečnou či přeneseně přírodou), která své děti rodí rovnou do hrobu – viz třeba u Hejdy báseň, v níž se sebevrah oběsil na copu své matky. Oproti hektickému městskému životu staví básník prostředí vesnice, v níž se uzlové body lidské existence jeví v koncentrovanější podobě. V hejdovské vsi ovšem nehledejme starosvětský řád, ale naopak nervní úzkost, kterou si sem autor přináší právě z města či obecně z moderního světa.

Básníkův lyrický subjekt osciluje mezi hřbitovem jako připomínkou pomíjivosti a hospodou coby místem hříchu a extáze, místem chvilkového zapomenutí na lidskou bídu. (Z mladších básníků je podobně monotematický a ve stejně omezených souřadnicích se pohybující J. H. Krchovský, jeho stylizace ovšem nese výraznou pečeť ironického šklebu.) Velmi nezvykle si autor počíná tam, kde do svých textů angažuje ženu. Hejda zná v podstatě jen dva typy žen – maminku a děvku. Ta druhá mu ztělesňuje temný sexus, spalující vášeň, chtíč téměř starozákonně hrozný („V nehynoucích klínech děvek / neúnavně se zmítá maso“, „Děvkám se líbí ras, / už si stahují sukně, hle / líhnou se hadi“, „Za ním hlasy, i děvek, / tušíš nádherné hořící klíny“). Stejně jako hospoda je básníkovi i prodejná žena symbolem zapomenutí, pomíjivého zastavení před branami „věčného království červů“. S tím kontrastuje chorobně úzkostný vztah k mamince (rozuměj vlastní, nikoli matce jako obecnému pojmu). Věčný strach o matčin život i matku coby ztělesnění privátně-ontologické paměti („Můj Bože, stejská se až do maminky. Stejská se k smrti“) doplňuje ještě častý motiv děvčátka, křehkého kontrapunktu autorových všudypřítomných „rakvovin“. Co se týče inspirací, v Hejdových textech se zřetelně ozývají ozvuky expresionismu, jehož představitele (G. Trakla, G. Benna) autor také překládal. V jeho literárním rodokmenu bychom však našli i řadu domácích vlivů – včetně Máchy, Demla, Halase či Holana. A přesto působí Hejdova tvorba v českém kontextu nezvykle: svou asketičností, jednostrunností i bezvýhodností (ačkoli vzdálená, „zapeklitá“ naděje se objeví občas i zde). Z dnešního pohledu už Hejda neirituje – tak jako kdysi socialistické ideology – svým deklarovaným existenciálním východiskem („A tak tu jsme, že jsme sem uvrženi, / my jen tak náhodou, my pro nikoho, tak...“).

Dnes můžeme vnímat Hejdu především jako sugestivního minimalistu, který dokáže osekát drama existence do několika veršů („Dva lidé posunují svým příběhem / a je jim smutno na konci cesty“) a to ostatní odkáže vnitřnímu pnutí za básní. Do Hejdova díla patří také deníkové prózy a záznamy – vzpomínkový text Nikoho tam nepotkám či Cesta k Cerekvi, „prázdninové deníky z Horní Vsi“. Jde o syrové, nestylizované zápisky, většinou prosté evidence, nikoli úvahy, zachycující s odstupem času magičnost všednodenního obstarávání, různé rodinné vzpomínky a také sny, které se objevují už v básnických sbírkách a představují pro tvůrce zcela přirozenou součást světa. Stejně tak přirozené je v Hejdových prózách i vědomí sounáležitosti se zemřelými. V paměti živých naši blízcí stále existují a volně cirkulují „cestou od hřbitova ke vsi / a od vsi ke hřbitovu“, která je autorovi „cesta doopravdy zaslíbená / k zemi doopravdy zaslíbené, / k jediné zaslíbené zemi.“

(jn)

Medailon je aktuální k 1. květnu 2007